

ҮНЭТ ЦААСНЫ АРИЛЖААНЫ ТООЦООНЫ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЕРӨНХИЙ ЖУРАМ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү журмаар Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн 43 дугаар зүйлд заасан үнэт цаасны арилжааны тооцооны байгууллагын үйл ажиллагааг эрхлэхтэй холбогдох арилжаа эрхлэх байгууллагын арилжааны хэлцлийн үр дүнд үүсэх тооцоог боловсруулан баталгаажуулах, төлбөр гүйцэтгэх даалгаврыг эрх бүхий төлбөрийн байгууллагад илгээх, төлбөрийн эрсдэлийг системийн хэмжээнд удирдах, тооцооны үйл ажиллагаанд оролцогч талуудын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулна.

1.2. Энэхүү журмын харилцаанд Иргэний хууль, Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хууль, Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хууль, Байгууллагын нууцын тухай хууль болон Хорооноос тогтоосон бусад хэм хэмжээг дагаж мөрдөнө.

Хоёр. Үнэт цаасны арилжааны тооцооны байгууллагын үйл ажиллагааны зарчим

2.1. Үнэт цаасны арилжааны тооцооны байгууллага /цаашид “Тооцооны байгууллага” гэх/ нь үнэт цаасны арилжааны төлбөрийн үүргийг гүйцэтгэхэд худалдагчийн өмнө худалдан авагч худалдан авагчийн өмнө худалдагч болж дундын зуучлал үзүүлж буй зохицуулалттай этгээд бөгөөд дараах зарчмыг үйл ажиллагаандаа баримтална.

2.1.1. эрхлэх үйл ажиллагааны хүрээнд холбогдох хууль тогтоомжийг мөрдөж ажиллах, түүнд нийцсэн дүрэм, журамтай байх;

2.1.2. ил тод засаглалтай байх ба санхүүгийн зах зээлийн найдвартай, үр ашигтай байдлыг дэмжих, санхүүгийн системийн тогтвортой байдлыг хангах, зах зээлд оролцогчдын эрх ашгийг хамгаалах;

2.1.3. төлбөр түргэн гүйцэтгэх, үйл ажиллагааны, төлбөрийн чадварын болон бусад эрсдэлийг иж бүрэн удирдах эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоотой байх;

2.1.4. тооцооны үйл ажиллагаатай холбоотой оролцогчдын төлбөрийн чадварын эрсдэлийг тооцоолох, хянах, удирдах, тооцооны гишүүн бүрийн төлбөрийн чадварын эрсдэлийг хаах, барагдуулах хангалттай хэмжээний санхүүгийн эх үүсвэртэй байх;

2.1.5. төлбөрийн эсрэг нийлүүлэлт хийх зарчмыг баримтлах.

Гурав. Тооцооны байгууллагын эрх, үүрэг

3.1. Тооцооны байгууллага нь маржингийн тооцооллын үндсэн дээр эрсдэлийг бууруулах зорилгоор тооцооны гишүүнээс барьцаа шаардах эрхтэй бөгөөд маржинг тооцоолох эрсдэлд суурилсан тусгай аргачлал, загварыг батлах бөгөөд маржинг нь тооцооны байгууллагын баталгаажуулсан арилжааны хэлцлийн анхны үнийн дүн болон тооцооны гишүүн төлбөрийн чадваргүй болсон тохиолдолд тооцооны байгууллагаас тухайн арилжааны төлбөрийг гүйцэтгэхэд хүлээгдэж буй үнийн дүнгийн зөрүү юм.

3.2. Тооцооны байгууллагын гишүүнчлэлийн шаардлага, шалгуурыг хангасан зохицуулалттай этгээдийг тооцооны байгууллагын гишүүнээр бүргэнэ.

3.3. Үнэт цаасны арилжааны тооцооны байгууллагын тооцоолсон маржингийн дүнгээр төлбөр гүйцэтгэх байгууллагад тооцооны гишүүний байршуулах хөрөнгийг барьцаа гэх

бөгөөд барьцаанд байршуулсан барьцааны хадгалалтад тооцооны байгууллага нь хариуцлага хүлээхгүй бөгөөд барьцааг гэрээний үндсэн дээр захиран зарцуулах эрхтэй.

3.4. Тооцооны үйл ажиллагааны журам, гэрээний хэрэгжилтэд тооцооны байгууллага хяналт тавих эрхтэй.

3.5. Тооцооны байгууллага нь үнэт цаасны арилжааны төлбөрийг гүйцэтгэх баталгааг гаргаж, системийн эрсдэлийг удирдах үүрэгтэй.

3.6. Тооцооны байгууллага нь барьцаанд хүлээн зөвшөөрөх үнэт цаасыг тодорхойлох, түүний өртгийг тогтоох үүрэгтэй.

3.7. Тооцооны байгууллага нь үйл ажиллагааны хүрээнд дараах журмыг баталж мөрдөх бөгөөд Хороогоор батламжлуулна. Үүнд:

3.7.1. үнэт цаасны арилжааны тооцоог гүйцэтгэх үйл ажиллагааны журам;

3.7.2. тооцооны үйл ажиллагаатай холбоотой болзошгүй эрсдэлээс хамгаалах сан байгуулах, сангийн хөрөнгийг захиран зарцуулах журам;

3.7.3. тооцооны үйл ажиллагаанд оролцогчдын хооронд мэдээ, мэдээлэл солилцох, мэдээллийн сангийн бүрдэл, хадгалалт, нууцлалын аюулгүй байдлыг хангах журам;

3.7.4. тооцооны байгууллагын гишүүнчлэлийн журам;

3.7.5. тооцооны байгууллагын гишүүдийн төлбөрийн чадварын эрсдэлийг удирдах, зохицуулах журам;

3.7.6. давагдашгүй хүчин зүйлийн үед авах арга хэмжээний журам;

3.7.7. тооцооны үйл ажиллагаатай холбоотой бусад дүрэм, журам.

3.8. Үнэт цаасны арилжааны тооцоог гүйцэтгэх үйл ажиллагааны журамд дараах харилцааг заавал тусгасан байна:

3.8.1. үнэт цаасны арилжааны тооцоог гүйцэтгэх хугацаа, дараалал;

3.8.2. үнэт цаасны төрлөөс хамаарч тооцооллыг гүйцэтгэх аргачлал;

3.8.3. маржинг тооцоолох аргачлал болон барьцаа байршуулах, түүнийг захиран зарцуулах, хяналт тавих үйл ажиллагааг зохицуулсан зохицуулалт;

3.8.4. төлбөрийн чадваргүй болсон тохиолдолд авах арга хэмжээ;

3.9. Тооцооны байгууллага нь оролцогч талуудтай гэрээний үндсэн дээр тооцоог гүйцэтгэх бөгөөд гэрээнд дараах зүйлийг тусгасан байна. Үүнд:

3.9.1. тооцооны үйлчилгээний шимтгэл, хураамжийн хувь, хэмжээ;

3.9.2. төлбөр гүйцэтгээгүйгээс учирч болох алдагдлыг хаах арга зам, хэрэгжүүлэх ажиллагаа;

3.9.3. тооцооны үйл ажиллагааны оролцогч болон гишүүдээс арилжааны хэлцлийн мэдээлэл хүлээн авах, дамжуулах, баталгаажуулах маягтын загвар;

3.9.4. хоёр талын шаардлагатай гэж үзсэн бусад асуудлууд.

3.10. Тооцооны байгууллага нь тооцооны гишүүнтэй байгуулах гэрээнд Иргэний хууль болон бусад холбогдох хууль тогтоомжид зааснаас гадна дараах зүйлийг тусгана.

3.10.1. тооцооны байгууллагын үзүүлэх үйлчилгээ, түүний шимтгэл, хураамжийн хувь, хэмжээ;

3.10.2. мэдээллийн нууцлал, аюулгүй байдал, хадгалалт;

3.10.3. онцгой байдал үүсэх, тооцооны гишүүн төлбөрийн чадваргүй болох тохиолдолд үүсэх эрх, үүргийн харилцаа;

3.10.4. барьцаа болон эрсдэлийн сангийн хөрөнгө байршуулах, түүнийг захиран зарцуулах эрх үүргийн харилцаа;

3.10.5. маргаан шийдвэрлэх;

3.10.6. гэрээг цуцлах, дуусгавар болгох.

3.11. Тооцооны үйл ажиллагааны журамд заасан шаардлага болон гэрээнд заасан үүргээ биелүүлээгүй, тооцооны үйл ажиллагааг эрсдэлд оруулах үйлдэл гаргасан тохиолдолд тооцооны байгууллагын санаачлагаар тооцооны үйлчилгээ үзүүлэх гэрээг цуцалж болно. Энэ нь төлбөр төлөгдөхгүй байх нөхцөл болохгүй.

3.12. Тооцооны байгууллага нь төлбөрийн даалгавар илгээх, мэдээллийг тооцооны оролцогчид болон гишүүдэд мэдээлэх үүрэгтэй.

Дөрөв. Тооцооны оролцогч байгууллага болон тооцооны гишүүдийн эрх, үүрэг

4.1. Тооцооны байгууллага нь үнэт цаасны арилжааны, төлбөрийн болон төвлөрсөн хадгаламжийн байгууллагатай мэдээлэл солилцох цахим сүлжээнд холбогдон, мэдээлэл солилцох боломжийг бүрдүүлсэн байна.

4.2. Тооцооны байгууллагын гишүүдийн төлбөр гүйцэтгэхтэй холбоотой хадгалуулж буй барьцааг энэ журмын 6.6-д зааснаар бүрдүүлэх ба мөнгөн хөрөнгийг төлбөр гүйцэтгэх байгууллагад, үнэт цаасыг үнэт цаасны хадгаламжийн байгууллагад гишүүд тус бүрийн нэр дээр болон нэгдсэн дансанд байршуулна.

4.3. Үнэт цаасны төлбөр гүйцэтгэх байгууллагууд нь тооцооны байгууллагын баталгаажуулсан тооцооллын үндсэн дээр, түүний даалгавраар төлбөрийг гүйцэтгэх банк болон үнэт цаасны хадгаламжийн үйл ажиллагаа эрхлэх зохицуулалттай этгээд байх бөгөөд тооцооны байгууллагын нэр дээр байршуулж буй барьцааны дансны бүртгэлийг гишүүн тус бүрээр хөтлөх үүрэгтэй.

4.4. Барьцаанд байршуулсан хөрөнгийн хадгалалт, аюулгүй найдвартай байдлыг энэхүү журмын 5.2-т заасан байгууллага хариуцах бөгөөд тооцооны байгууллага шаардсан тохиолдолд түүнийг мэдүүлэх үүрэг хүлээнэ.

4.5. Үнэт цаасны төлбөр гүйцэтгэх байгууллага нь тооцооны байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр барьцаанд байршуулсан хөрөнгийг захиран зарцуулах эрхгүй.

4.6. Тооцооны байгууллагаас баталсан тооцооны үйл ажиллагаатай холбоотой дүрэм, журмыг тооцооны оролцогч болон гишүүд дагаж мөрдөх үүрэгтэй.

4.7. Тооцооны байгууллагын гишүүн нь арилжаа эрхлэх байгууллага, өөрийгөө зохицуулах байгууллагын гишүүнчлэлтэй байна.

4.8. Тооцооны байгууллагын гишүүн нь тооцооны журам болон тооцооны байгууллагатай байгуулсан гэрээг зөрчсөн бол арилжаа эрхлэх байгууллага болон төлбөр гүйцэтгэгч банк нь тооцооны байгууллагад, тооцооны байгууллага болон төлбөр гүйцэтгэгч банк нь арилжаа эрхлэх байгууллагад тухайн өдөрт нь багтаан мэдэгдэнэ.

4.9. Тооцооны үйл ажиллагаанд оролцогч байгууллага нь тооцоолол хийхэд шаардагдах мэдээллийг цаг тухайд нь үнэн зөв гаргаж өгөх үүрэгтэй.

4.10. Арилжаа эрхлэх байгууллага нь арилжааны хэлцлийн үнийн дүн, үнэт цаасны тоо ширхэг, хэлцлийн мэдээллийг арилжаа дууссанаас хойш тооцооны хуваарийн дагуу цахим сүлжээгээр болон хэвлэмэл хэлбэрээр тооцооны байгууллагад хүргүүлнэ.

Тав. Тооцооны байгууллагын үйл ажиллагаа

5.1. Тооцооны байгууллага нь арилжаа эрхлэх байгууллагаас ирүүлсэн арилжааны хэлцлийн мэдээг үндэслэн арилжаанд оролцогч талуудын төлбөл зохих төлбөрийг хэлцэл тус бүрээр эсвэл нэгдсэн байдлаар тодорхойлж, төлбөрт оролцогчдын тооцооллыг хийж гүйцэтгэнэ.

5.2. Тооцооллын үр дүнд гарсан тооцооны мэдээг арилжаа эрхлэх байгууллага болон оролцогчдод хүргүүлж, үр дүнг тулган баталгаажуулсны дараа төлбөр гүйцэтгэх даалгаврыг төлбөр гүйцэтгэгч байгууллагуудад цахим болон хэвлэмэл хэлбэрээр хүргүүлнэ.

5.3. Тооцооны байгууллага нь Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн 43.2-т заасан гишүүнчлэлтэй байх бөгөөд системийн эрсдэлийг бууруулах тусгай сантай байна.

5.4. Энэхүү журмын 6.3-т заасан гишүүнчлэлийн журмыг Тооцооны байгууллага тогтооно.

5.5. Тооцооны байгууллагын төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын хувь хэмжээг зах зээлийн нөхцөл байдалтай уялдуулан Хороо тогтооно.

5.6. Тооцооны байгууллагын гишүүний төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар нь 500 сая төгрөгөөс доошгүй байх ба барьцаа нь бэлэн мөнгө болон түргэн хөрвөх үнэт цааснаас бүрдэнэ.

5.7. Барьцаанд байршуулсан нийт хөрөнгийн 80 хүртэл хувь нь түргэн хөрвөх үнэт цаас, 20 хувиас доошгүй хувь нь бэлэн мөнгө байна.

5.8. Тооцооны байгууллага нь тооцооны хуваарийг тогтоох бөгөөд төлбөр гүйцэтгэгч банкны ажлын цагийг харгалзан арилжаа эрхлэх байгууллагатай зөвшилцөнө. Тооцооны хуваарьт арилжааны хэлцлийг хүлээн авах, арилжааг тулгах, тооцоолол болон баталгаажуулалт хийгдэх, төлбөрийн даалгавар хүргүүлэх хугацаа зэргийг нарийвчлан тусгана.

5.9. Тооцооны байгууллага нь тооцооны оролцогч байгууллага тус бүртэй төлбөр гүйцэтгэх даалгаврын баталгаажуулалтыг тооцоо нийлсэн акт үйлдэн баталгаажуулна.

5.10. Тооцооны байгууллага нь тооцооны үйл ажиллагаатай холбоотой мэдээлэл, тооцооллын дүнд хийгдсэн болон цуцлагдсан хэлцлийн бүртгэлийг хөтөлж хадгалах үүрэгтэй.

Зургаа. Эрсдэлийн удирдлага

6.1. Тооцооны үйл ажиллагаанаас санхүүгийн системд үүсч болзошгүй эрсдэлээс хамгаалах зорилгоор тооцооны байгууллага нь эрсдэлийн санг байгуулна.

6.2. Тооцооны байгууллага нь эрсдэлээс хамгаалах санг хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн 20 хувиас доошгүй хувьтай тэнцэх мөнгөн хөрөнгөөр байгуулна.

6.3. Эрсдэлийн сангийн хөрөнгийг зөвхөн онцгой нөхцөл байдал үүсэх, өөрийн буруутай үйл ажиллагааны улмаас тооцооны гишүүдэд учруулсан хохирлыг барагдуулах, тооцооны байгууллагын гишүүд төлбөрийн чадваргүй болсон тохиолдолд зах зээлд учирсан эрсдэлийг хаах зорилгоор зарцуулна.

6.4. Эрсдэлийн сангийн хөрөнгийг арилжааны банкинд тусгайлсан данс нээж байршуулах бөгөөд сангийн зарцуулалт, үлдэгдлийг улирал тутам Хороонд хүргүүлнэ.

6.5. Тооцооны байгууллага нь эрсдэлийн удирдлагын нэгжтэй байна.

6.6. Эрсдэлийн удирдлагын нэгж нь зах зээлд оролцогчдын төлбөрийн чадварыг тодорхойлох, эрсдэлийг үнэлэх, эрсдэлийг удирдах дараах үүргийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

6.6.1. тооцооны үйл ажиллагаанд учирч болох /зах зээлийн эрсдэл, төлбөрийн чадварын эрсдэл, үйл ажиллагааны эрсдэл, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын эрсдэл/ эрсдэлийн удирдлага, бодлогыг боловсруулж мөрдөх;

6.6.2. тооцооны байгууллагын үйл ажиллагааг тасралтгүй явуулах төлөвлөгөөтэй байх;

6.6.3. үнэт цаасны зах зээлийн тогтолцооны эрсдэлийг шинжилж, эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээний талаарх зөвлөмжөөр үнэт цаасны арилжааны, төлбөрийн үйл ажиллагаа эрхлэх байгууллагыг хангах;

6.6.4. тооцооны гишүүдийн барьцааны шаардлага, маржинг тооцооны өдөр бүр тооцоолох бөгөөд маржин болон барьцааны хувь хэмжээг төлбөрийн чадварын эрсдэлтэй уялдуулж тогтоох;

6.6.5. тооцооны гишүүдийн төлбөрийн чадварын эрсдэлийг удирдахын тулд эрсдэл багатай барьцааг хүлээн зөвшөөрч, үнэ цэнийн бууралт, төвлөрлийн хязгаар зэргийг харгалзан тогтоох;

6.6.6. тооцооны үйл ажиллагааны эрсдэл, түүнээс гарсан алдагдлын талаарх мэдээллийг бүртгэх, хадгалах;

6.7. Олон улсын жишигт нийцсэн эрсдэлийн үнэлгээ, стресс тест зэрэг тоон болон чанарын аргачлал, зөвлөмжийг гаргаж, оролцогчдын төлбөрийн эрсдэлийг бууруулах бодлогыг баримтлана.

Долоо. Мэдээллийг олон нийтэд хүргэх

7.1. Тооцооны байгууллага нь дараах мэдээлэлтэй олон нийт танилцах бололцоог хангаж ажиллана. Үүнд:

7.1.1. үүсгэн байгуулах бичиг баримт;

7.1.2. тооцооны байгууллагын дүрэм, журам;

7.1.3. жилийн эцсийн санхүүгийн тайлан, аудитын тайлангийн хамт;

7.1.4. тооцооны байгууллагын тооцоог нь гүйцэтгэж буй арилжаа эрхлэх байгууллагуудын жагсаалт;

7.1.5. тооцооны байгууллагын төлбөр гүйцэтгэж буй төлбөр гүйцэтгэгч банкуудын жагсаалт;

7.1.6. тооцооллын дүнд үнэт цаастай холбоотой үнэт цаасны өмчлөх эрх баталгаажуулж буй хадгаламжийн байгууллагын жагсаалт;

7.1.7. хууль тогтоомжид заасан бусад мэдээлэл.

7.2. Тооцооны байгууллагын үйл ажиллагаатай холбоотой дүрэм, журамд өөрчлөлт орсон тохиолдолд Хороо батламжилсаны дараа олон нийтэд хүргэнэ.

Найм. Хороонд мэдээлэл хүргүүлэх

8.1. Тооцооны байгууллага нь Хорооны 2013 оны 457 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Зохицуулалттай этгээдийн мэдээллийн сангийн журам”-аас гадна дараах мэдээллийг Хороонд ирүүлнэ. Үүнд:

8.1.1. тооцооны байгууллагын журам, тооцооны гэрээнд орсон нэмэлт өөрчлөлтийг өөрчлөлт орсноос хойш ажлын хоёр өдрийн дотор;

8.1.2. тооцооны байгууллагын үйл ажиллагааны шимтгэл хураамжийн хувь, хэмжээнд өөрчлөлт орсон бол шийдвэр гарснаас хойш ажлын хоёр өдрийн дотор;

8.1.3. тооцооны байгууллага нь тооцооны гишүүн төлбөрийн чадваргүй болсны улмаас түүний төлвөл зохих төлбөрийг барагдуулсан тохиолдолд болон тухайн төлбөрийн чадваргүй болсон этгээдийн талаарх мэдээллийг тухай бүр;

8.1.4. тооцооны байгууллага нь санхүүгийн тайланг улирал бүр Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хуульд заасан хугацаанд;

8.1.5. хагас жилийн болон жилийн эцсийн үйл ажиллагааны тайланг дараа улирлын эхний сарын 20-ны өдрийн дотор;

8.1.6. тооцооны байгууллага нь тооцооны үйл ажиллагаанд хийсэн стресс тестийн үр дүн, эрсдэлийн удирдлагын тайланг улирал бүр дараа улирлын эхний сарын 20-ны өдрийн дотор;

8.1.7. Шаардлагатай тохиолдолд холбогдох мэдээллийг тухай бүр хүргүүлэх.

Ес. Хяналт шалгалт

9.1. Хороо тооцооны байгууллагын үйл ажиллагаанд зайны болон газар дээрх хяналт шалгалтыг холбогдох хууль тогтоомжид заасны дагуу хийж, илэрсэн зөрчил дутагдалд холбогдох хууль, тогтоомжийн дагуу хариуцлага хүлээлгэнэ.

9.2. Газар дээрх хяналт, шалгалт нь зорилгоос хамаарч иж бүрэн болон хэсэгчилсэн, хугацаанаас хамаарч ээлжит болон ээлжит бус гэсэн байдлаар хийгдэнэ.

9.3. Хороо шаардлагатай гэж үзвэл Төлбөр гүйцэтгэгч банкинд газар дээрх хяналт шалгалтыг Монголбанктай хамтран гүйцэтгэж болно.

Арав. Хариуцлага

10.1. Хороо энэ журам болон холбогдох бусад хууль тогтоомжийн биелэлтэд хяналт тавьж, илэрсэн зөрчилд хууль тогтоомжийн дагуу хариуцлага хүлээлгэнэ.

~oOo~